

RAQAMLI BOSHQARUV**Islomjon Nurmukhammadov**

Namangan Texnika Universiteti 2-kurs doktoranti

auditor.islam@bk.ru

+998949507697

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15310444>

Annotatsiya. Ushbu tezida raqamli boshqaruv tizimlarining iqtisodiyot, ta'lim, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va sanoat sohalaridagi o'rne va ahamiyati tahlil qilinadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida boshqaruv jarayonlari yanada avtomatlashtirilmoqda, shaffoflik, tezkorlik va samaradorlik darajasi oshmoqda. Tezida turli sektorlar misolida raqamli boshqaruv tizimlarining afzalliklari va ularga xos muammolar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Raqamli boshqaruv, elektron hukumat, avtomatlashtirish, raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, IoT, sanoat 4.0, ma'lumotlar tahlili.

Raqamli texnologiyalar zamonaviy boshqaruvning ajralmas tarkibiy qismiga aylangan. Bugungi global raqobat sharoitida iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy tizimlar samaradorligini ta'minlashda raqamli boshqaruv mexanizmlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Boshqaruv tizimining raqamli transformatsiyasi orqali inson resurslaridan oqilona foydalanish, moliyaviy xarajatlarni kamaytirish va operativ qarorlar qabul qilish imkoniyati kuchayadi. Ayniqsa, "raqamli iqtisodiyot", "elektron hukumat" va "aqlli shahar" kabi konsepsiyalar bu boradagi yondashuvlarni yangilashga turtki bo'lmoqda.

ASOSIY QISM

Raqamli boshqaruvning eng muhim yo'nalishlaridan biri bu — davlat sektorida "raqamli hukumat" konsepsiyasini joriy etishdir. Elektron xizmatlar orqali aholiga hujjatlarni rasmiylashtirish, soliq to'lovlari, murojaatlarni ko'rib chiqish kabi jarayonlar avtomatlashtirilmoqda. Bu esa, byurokratiya darajasini kamaytirish, korrupsiya xavfini pasaytirish va fuqarolarning davlatga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qilmoqda. Masalan, O'zbekistonning "my.gov.uz" portali orqali 300 dan ortiq xizmat onlayn taqdim etilishi bu yo'nalishda sezilarli yutuqdir.

Raqamli boshqaruv "Sanoat 4.0" konsepsiyasi doirasida ishlab chiqarish jarayonlariga chuqur kirib bormoqda. IoT (Internet of Things), sun'iy intellekt va "aqlli tizimlar" yordamida ishlab chiqarish liniyalari real vaqt rejimida boshqarilmoqda [1]. Bu mahsulot sifatining yaxshilanishi, texnik nosozliklarning oldini olish va resurslar tejalishini ta'minlaydi. Misol uchun, Germaniyada ishlab chiqaruvchilar avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari orqali har bir

detalni individual kod orqali kuzatmoqda, bu esa sifat nazoratini maksimal darajaga olib chiqmoqda.

Raqamli boshqaruvning sog'liqni saqlashdagi o'rne pandemiya davrida yaqqol ko'zga tashlandi. Elektron tibbiy karta, masofaviy diagnostika, "telemeditsina" kabi xizmatlar orqali bemor va shifokor o'rtasidagi muloqot tezlashdi. AI asosida yaratilgan algoritmlar orqali kasallikni dastlabki bosqichda aniqlash, sog'liq holatini monitoring qilish va statistik tahlillarni yuritish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa, sog'liqni saqlash tizimini rejalashtirish va boshqarishda yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Raqamli texnologiyalar ta'lim tizimida ham tub burilish yasamoqda. Masofaviy ta'lim, elektron kundaliklar, onlayn test tizimlari va bilimlarni sun'iy intellekt asosida baholash vositalari orqali ta'lim jarayoni interaktiv va monitoringga yaroqli bo'lmoqda. Bu esa o'quvchilarning individual yondashuv asosida o'qitilishiga, pedagoglarning esa real vaqtda tahlil asosida metodik yondashuvlarini moslashtirishiga imkon beradi. Ayniqsa, pandemiya sharoitida raqamli ta'lim platformalari butun dunyo bo'yicha asosiy o'quv maydoniga aylandi [2].

Aqlli boshqaruv texnologiyalari qishloq xo'jaligida yer-suv resurslaridan samarali foydalanishga xizmat qilmoqda. Dronlar yordamida ekin maydonlarining holati monitoring qilinadi, agrotexnik tadbirlar masofadan boshqariladi, hosildorlik oldindan prognoz qilinadi. Ekologik monitoringda esa raqamli datchiklar va ma'lumotlar tahlili vositalari havoning ifloslanish darajasini real vaqt rejimida baholashga imkon bermoqda. Bu esa, muammolarning oldini olish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi global iqtisodiy muhitda raqamli boshqaruv vositalari iqtisodiyotni samarali boshqarish, tavakkalchiliklarni kamaytirish va resurslardan optimal foydalanishni ta'minlashda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Raqamli iqtisodiy modelda axborot oqimlari, ma'lumotlar bazalari va analitik algoritmlar orqali real vaqt rejimida iqtisodiy jarayonlarni kuzatish va prognozlash mumkin bo'lmoqda. Ayniqsa, makroiqtisodiy indikatorlar — yalpi ichki mahsulot (YaIM), inflyatsiya darajasi, investitsiyalar hajmi, eksport-import muvozanati — to'g'risida yangilanib turuvchi raqamli ko'rsatkichlar asosida hukumatlar iqtisodiy siyosatni tez va aniq shakllantirish imkoniga ega bo'lishmoqda.

Misol uchun, O'zbekistonda amalga oshirilayotgan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida davlat statistikasi, soliq boshqaruvi va investitsiya monitoringi kabi yo'nalishlarda raqamli platformalar joriy etilmoqda. Bu esa,

byudjet siyosatida xatoliklar ehtimolini kamaytirish, soliq tushumlarini nazorat qilish va iqtisodiy sektorlardagi o'sish ko'rsatkichlarini tahliliy ravishda boshqarish imkonini bermoqda. Raqamli boshqaruv orqali iqtisodiyotdagi noformal sektorlarga oid ma'lumotlar ham ochiq va avtomatik tarzda ro'yxatga olinmoqda, bu esa umumiy iqtisodiy shaffoflik darajasini oshiradi [3].

Raqamli boshqaruvning eng sezilarli ta'siri buxgalteriya va moliyaviy hisob yuritish tizimida yaqqol namoyon bo'lmoqda. An'anaviy uslubda yuritilgan hujjat aylanishi, qo'lda yoziladigan hisob-kitoblar o'rnini hozirda ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari, bulutli buxgalteriya platformalari, raqamli imzo va onlayn soliq hisobotlari egallagan. Bu o'zgarishlar nafaqat ish jarayonini tezlashtirdi, balki inson omiliga bog'liq xatoliklarni, hujjat yo'qolishini va ma'lumotlar takrorlanishini keskin kamaytirdi.

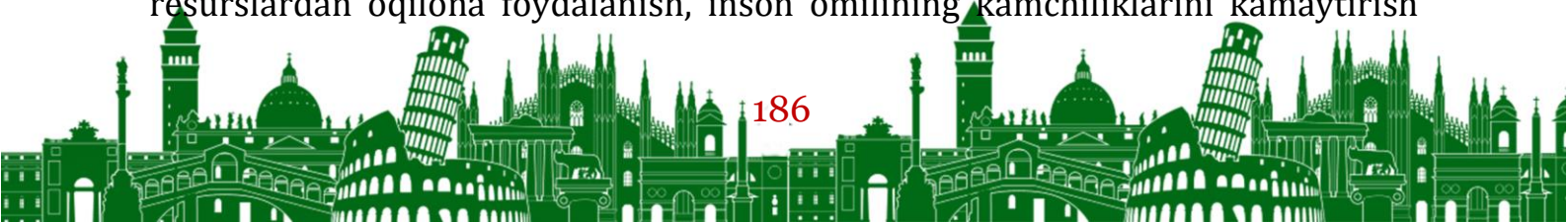
Masalan, "1C: Buxgalteriya", "SAP", "QuickBooks" kabi dasturiy mahsulotlar orqali yuridik shaxslar moliyaviy hujjatlarni real vaqt rejimida yuritmoqda, foyda va zararlar balansini avtomatik tahlil qilmoqda, soliq to'lovlari bo'yicha tavsiyalar olmoqda. Bunday tizimlar elektron faktura, elektron kontrakt va elektron to'lov tizimlari bilan integratsiyalashgan bo'lib, ular orqali hisobotlar avtomatik ravishda soliq organlariga yuboriladi. Bu esa, muomaladagi hujjatlarni shaffoflashtiradi va korporativ nazoratni kuchaytiradi.

Raqamli boshqaruvning moliyaviy nazorat sohasidagi eng katta yutug'i bu — raqamli audit va sun'iy intellekt asosida risk tahlili mexanizmlarining joriy qilinishidir. Endilikda soliq organlari sun'iy intellekt algoritmlari orqali yuridik shaxslar faoliyatidagi shubhali operatsiyalarni aniqlashi, hisobotdagi mos kelmasliklarni tez fursatda aniqlashi va real vaqt rejimida soliq tavakkalchilik reytinglarini ishlab chiqishi mumkin. Bu tizim korxonalarning o'z moliyaviy hisobotlarini aniqlik bilan yuritishga majbur qiladi va soliq intizomini oshiradi [4].

Shuningdek, banklar va moliyaviy institutlar uchun ham raqamli boshqaruv texnologiyalari muhim vositaga aylangan. KYC (Know Your Customer) tizimlari, raqamli identifikatsiya, kredit reytinglarini avtomatlashtirilgan baholash kabi mexanizmlar bank-mijoz munosabatlarini yanada xavfsiz va tezkor qiladi. Ayniqsa, korxona va tashkilotlar uchun qaror qabul qilishda kredit yaroqliligi va likvidlik tahlilini raqamli vositalar orqali baholash moliyaviy barqarorlikni saqlab turishga xizmat qiladi.

XULOSA VA MUNOZARA

Raqamli boshqaruv tizimlari barcha sohalarda samaradorlikni oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, inson omilining kamchiliklarini kamaytirish

va tahliliy qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Biroq, bu yo'nalishda texnologik infratuzilmani rivojlantirish, kadrlar salohiyatini oshirish va axborot xavfsizligini ta'minlash dolzarb vazifadir. Raqamli boshqaruv — bu shunchaki texnologiya emas, balki zamonaviy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismidir. Uni har bir sohada puxta rejalashtirish va amaliyotga to'g'ri tatbiq etish jamiyat barqarorligi va farovonligi uchun hal qiluvchi omildir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Eshov M. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi: shikastlanish, natijalar va istikbollar. Monografiya. Toshkent. "Ma'naviyat". 2021 yil 27 b.
2. Aleshchenko V.V., Karpova V.V. "Kichik va o'rta biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish". Kollektiv monografiya. "Omsk ilmiy byulleteni" MChJ nashriyot markazi. Omsk 2019. SovershMehGosPoddergky.pdf. lib.ieie.su c. 7.
3. Stiv Milano "Kichik biznesni rivojlantirishda hukumatning roli". 2022 yil 25 yanvar
4. G'ofurov U.V. Kichik biznes davlatlarini tartibga solishning iqiy mexanizmlarini ta'minlash. / Dis. Av. Ref. Ikt. muxlis. shifokor. T., 2022. 30 – b.

